УДК 821.512.145

А.Ф. Ганиева

МИЛЛИ ҖАНЛЫ ӘДӘБИЯТ ГАЛИМЕ ҺӘМ ТӘНКЫЙТЬЧЕ
(Флүн Мусинның тууына 80 ел)

Флюн Муслахович Мусин внёс большой вклад в изучение истории татарской литературы XX века. Автор статьи рассматривает наследие учёного не только в области литературоведения и литературной критики, но и освещает его общественно-педагогическую деятельность.

Ключевые слова: Флюн Муслахович Мусин, учёный, татарская литература, критика, проза.

Flyun Muslakhovich Musin made a great contribution to the study of the history of Tatar literature of the twentieth century. The author of the article not only considers the heritage of a scientist in the field of literary criticism, but also highlights his social and pedagogical activity.

Keywords: Flyun Muslakhovich Musin, scientist, Tatar literature, criticism, prose.

Татар әдәбият белеме һәм тәнкыйте үсешенә зур өлеш керткән Флүн Мусинның фән өлкәсендә яулаган уңышлары сокланырлык һәм үрнәк алырлык. Ул – филология фәннәре докторы, профессор, Татарстанның атказанган фән эшлеклесе, Кол Гали исемендәге бүләк иясе. Тормышын фәнгә, үз халкының рухи хәзинәсен барлауга багышлаган могтәбәр затның тормыш юлы сикәлтәләрсез генә булмый.

Флүн Мөслах улы Мусин 1939 елның 23 февралендә Татарстанның Мөслим районы Иске Карамалы авылында дөньяга килә. Бөек Ватан сугышының беренче көннәрендә үк әтисе хәбәрсез югалган малайны тормыш кечкенәдән авырлыкларга бирешмәскә өйрәтә. Башлангыч белемне Флүн үз авылында алса, урта мәктәпне күрше Күбәктә тәмамлый. Алга таба үсмер Флүн ул чор авыл баласы өчен табигый булмаган адым ясый: А.М. Горький исемендәге Дөнья әдәбияты институтына укырга керергә дип, Мәскәүгә китеп бара. Әлеге институтка студентлар Язучылар союзыннан тәкъдим кәгазе белән генә алынганлыктан, Ф. Мусин анда кабул ителми, әмма имтиханнарны уңышлы тапшырып, Мәскәү дәүләт университетының филология факультетына укырга керә. Аны тәмамлагач, билгеләнү буенча, Казанга кайтып, «Социалистик Татарстан» газетасында әдәби хезмәткәр булып эшли башлый.

Мәскәүдә уку, башка халыкларның да әдәби мохитендә кайнау, мәдәни тормышларында катнашу, табигый, Ф. Мусинның дөньяга карашын киңәйтә. Чордашлары билгеләвенчә, булачак галим 60–70 нче елларда «яңача фикер йөртүче» буларак танылa [Хәбибуллин, б. 84]. Газета битләрендәге мәкаләләре фәнни нигезле, объектив фикерле,

заманча булулары белән аерылып тора. Шулай да аны фән дөньясы ныграк кызыксындыра. Һәм ул 1963 елда Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм тарих институтында эшли башлый.

1968 елда «60 нчы елларда татар прозасында уңай герой проблемасы» дигән темага – кандидатлык, ә 1983 елда А.М. Горький исемендәге Дөнья әдәбияты институтында «Татар совет прозасында сәнгатьлелек тәҗрибәсенең күчемле үсеше» дигән темага докторлык диссертациясен уңышлы яклый.

Ф. Мусин күпкырлы гыйльми эшчәнлек алып бару белән бергәттән, әдәби тәнкыйть өлкәсендә дә җитди шөгыльләнә. Аның мәкаләләре еш кына үзәк матбугатта, аерым алганда, «Правда», «Литературная газета», «Вопросы литературы», «Журналист», «Дружба народов», «Октябрь», «Тюркология» кебек газета-журналларда дөнья күрә. Моның белән ул, бер яктан, татар әдәбиятын танытуга булыша, икенче яктан, әдәбият белемен һәм тәнкыйтен үстерүгә үзеннән лаеклы өлеш кертә.

1960–1980 елларда Татарстан Язучылар берлегенең идарә әгъзасы, әдәби тәнкыйть секциясе җитәкчесе буларак, Ф. Мусин әдәби тәнкыйть эшен оештыруга күп көч куя. Ф. Мусин республика матбугатында хәзерге әдәбиятның актуаль мәсьәләләре хакында түгәрәк өстәлләр, дискуссияләр оештыра, алдынгы язучылар һәм галимнәр катнашында милли әдәбият турында зур сөйләшүләр алып бара. Ә инде Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының әдәбият белеме бүлеге мөдире вазифасын башкарганда «Татар әдәбияты тарихы»н фәнни нигездә эшләүне башлап йөрүчеләрдән була. Институтның Г. Тукай, И. Гаспринский, Ә. Кунанбаев, Р. Фәхретдинов, Ф. Кәрими, Г. Исхакый, Г. Ибраһимов, К. Тинчурин, М. Җәлил, Һ. Такташ, Ш. Госманов, кебек шәхесләргә багышлап үткәргән халыкара фәнни-гамәли конференцияләрен оештыру эшләрендә катнаша һәм тирән эчтәлекле докладлар белән чыгыш ясый.

Ярты гасыр дәвамында республиканың мәдәни тормышында актив кайнаган Ф. Мусин милли әдәби-тәнкыйди һәм әдәби фикер үсеше үзенчәлекләрен билгеләүче фигураларның берсенә әверелә. Күпгасырлык әдәбиятыбызның кайсы гына чорын алма, галимнең һәр язучы иҗатына үз бәяләмәсе, аерым бер дәвергә карата үз фәнни карашы бар. Ф. Мусин татар әдәбиятының актуаль мәсьәләләренә, аерым язучылар иҗатына багышлап 400 дән артык мәкалә яза, 15 китап нәшер итә. Аның «Тормыш сынавы» (Казан, 1969), «Тарих һәм заман» (Казан, 1974), «По координатам жизни» (Мәскәү, 1976), «Связь времён» (Казан, 1979), «Тормыш үзәненнән» (Казан, 1987), «Көмеш көзге» (Казан, 1989), «Гаяз Исхакый: тормышы һәм эшчәнлеге» (Казан, 1998), «Гаяз Исхакыйның революциягә кадәрге иҗаты» (Казан, 1998), «Татар әдәбиятының хәзерге этаптагы үсеше мәсьәләләре» китап-монографияләрендә галим, әдәбият фәне һәм бөтенсоюз әдәбияты ирешкән казанышлар югарылыгыннан торып, татар прозасының бүгенге хәленә күз ташлый, аның сан һәм сыйфат ягыннан үзгәреш-

ләрен, тематикасын, жанр үзенчәлекләрен, аерым язучыларның теге яки бу жанрга керткән өлешен, яңалыгын тикшерә, бер үк вакытта әдәби традицияләрдән файдалану юллары, әдәби герой һәм чынбарлык, халыкчанлык, прозада документаль нигез, тарихилык, милли стиль, әдәбиятның публицистик пафосы кебек мөһим теоретик проблемалар турында сүз алып бара [Габидуллина, б. 88].

Узган гасырның 80 нче еллары уртасында галим халкыбызның рухи-мәдәни мирасын тагын да әтрафлырак өйрәнеп, халыктан яшереп яткырылган әсәрләрне кире кайтару турында уйлана башлый. 1987 елда Республика мирас комиссиясе төзелә һәм аның җитәкчесе итеп Ф. Мусин билгеләнә. Бу комиссия күренекле язучы һәм җәмәгать эшлеклесе, Гаяз Исхакый мирасын туган халкына кайтаруны максат итеп куя. Сөенечле нәтиҗәләр дә озак көттерми: әлеге комиссия Татар «Мирас» фонды булып рәсми рәвештә теркәлә һәм Ф. Мусин аның президенты итеп сайлана. Фонд 1991 елда үзенең матбугат органын – «Мирас» журналын гамәлгә куя. Татар «Мирас» фонды, бөтендөнья татарларын берләштерү максатында, халыкара татар корылтаен үткәрү инициативасы белән чыга. Белүебезчә, Бөтендөнья татар конгрессының инде берничә корылтае булып узды.

Ф. Мусин, Гаяз Исхакыйның әдәби һәм сәяси эшчәнлеген өйрәнеп, милләтебезне рухи савыктыру турында уйлана. Шул елларда матбугатта дөнья күргән «Татарның киләчәген кайгыртып», «Татарны ничек сакларга», «Русиядә татар булып яшәү җиңелме?», «Интернет хаталансын, дисәк...», «Татарны чын татар итү турында» дигән мәкаләләрендә галим халкыбыз язмышына кагылышлы җитди мәсьәләләр күтәрә, милләтнең киләчәге яшь буынны тәрбияләүгә бәйле булуына басым ясый. Мәсәлән, «Милли идея байрагы астында» дигән мәкаләсендә Ф. Мусин XXI гасыр кешелекнең гуманлашу дәвере булырга тиешлеген ассызыклый һәм гуманитар фәннәрнең иҗтимагый-идеологик роле арту турында яза. Әлеге фәннәр заман ихтыяҗына бәйле рәвештә яңартылырга тиеш. Флүн Мусин бу эшнең фәнни-методологик характердагы программ документ – гуманитар фәннәрне алга таба үстерүнең яңа концепциясен булдырудан башланырга тиешлеген әйтә, әдәбият тарихы һәм теориясен, хәзерге карашлардан чыгып, максатчан, системалы һәм комплекслы өйрәнү юнәлешләрен эшләүдә үз тәкъдимнәрен кертә. Галим концепция нигезендә милли идея ятарга тиешлеген ассызыклый.

90 нчы елларда барлыкка килгән рухи-сәяси үзгәрешләр мәгариф өлкәсенә дә үтеп керде һәм яңа дәреслекләр эшләү мәсьәләсен көн тәртибенә куйды. Ф. Мусин бу өлкәдә дә активлык күрсәтә: методистлар һәм укытучылар белән берлектә, рус мәктәпләрендә укучы татар балаларына әдәбияттан программалар һәм 7–11 нче сыйныфлар өчен дәреслек-хрестоматия төзүдә катнаша.

Кешелекнең яңа дәвергә аяк басу чорында яшь буынга гуманлы тәрбия бирүнең асылын нечкә тоемлаган галим бу эшнең ана теле мөгаллимнәренә бәйле булуын ачык күзаллап, аларга бүгенге көн

таләпләренә җавап бирерлек белем бирү буенча җитди эш алып бара, Казан дәүләт университетында, Татар дәүләт гуманитар-педагогика университетында, ТР Укытучылар белемен күтәрү институтында укыта, Россиянең татарлар күпләп яшәгән төбәкләрендә булып, анда татар теле һәм әдәбиятын укытуның сыйфатын күтәрү юнәлешендә эшли.

Флүн Мусин – татар әдәбияты фәнендә үз мәктәбен булдыруга ирешкән галим. Аның дистәләгән шәкертләре, укучылары, әдәбият фәне өлкәсендә һәм татар иҗтимагый тормышында актив эшләп, остазлары юлын дәвам итәләр.

Әдәбият

Габидуллина Ф.И. Флүн Мусин хезмәтләрендә Г. Ибраһимов // Наследие Галимджана Ибрагимова в контексте многообразия культур: материалы Международной конференции, посвященной 130-летию со дня рождения Г. Ибрагимова. Казань: ИЯЛИ, 2017. С. 88–95.

Хәбибуллин М. Галим, көрәшче, милләтпәрвәр // Мирас. 1999. № 2. Б. 83–86.

Ганиева Айгөл Фирдинат кызы,
филология фәннәре кандидаты, ТР ФА Г. Ибраһимов исемендәге Тел, әдәбият һәм сәнгать институтының әдәбият белеме бүлеге өлкән фәнни хезмәткәре